

5 minuta sa...

Borisom Pavelićem

Zagrebački novinar Boris Pavelić, autor sad već kultne knjige Smijeh slobode – uvod u Feral Tribune, kulturni splitski nedeljnik, nedavno je bio u Beogradu na poziv Žena u crnom na dvodnevnom skupu o (ne)bezbednosti branilaca i braniteljki ljudskih prava. I sam je kao novinar bio izložen pritiscima zbog nastojanja da bude profesionalan.

Kakve utiske nosite sa skupa „Od ranjivosti do nekažnjivosti“, posebno o višedecenijskoj aktivnosti Žena u crnom i onome što su prolazile u tom vremenu, pokušavajući da se usprotive ludilu rata i nacionalizma i da svakom prilikom žrtvama daju lik protestima bez reči?

Duboko se i bezuvjetno divim Ženama u crnom: njihovom ustrajnom, prkosnom, nepokolebljivom stajanjnu u tišini na ulicama Srbije i mjestima zločina u ratovima devedesetih po Bosni i Hrvatskoj. Da bi se razumjela snaga karaktera tih žena i muškaraca što stoje bez riječi, ali s nedvosmislenim porukama suosjećanja sa žrtvama i osude zločina, treba pokušati zamisliti što znači stajati nepokolebljiv u nenasilju i odluci da ne uzvratiti udarac, oči u oči s nasilnicima svake vrste, i sa svima koji zločin i mržnju pokušavaju nametnuti kao prihvatljiv i uobičajen način života. Usporedba Žena u crnom s pokretom Martina Lutera Kinga ni pošto nije pretjerana. Na prostoru bivše Jugoslavije civilno društvo prilično je razvijeno i ne možemo reći da lošim i nacionalističkim vlastima nema baš nikakvog otpora, ali Žene u crnom jedinstvena su organizacija i po načinu, i po kontinuitetu, i po etičkoj nepotkupljivosti njihova djelovanja. U Hrvatskoj, sličnu hrabrost i ustrajnost, sličnu spremnost da se riskira vlastita sigurnost, nije pokazalo mnogo aktivista, a među onima koji jesu istaknuo bih Zorana Pusića, utemeljitelja Građanskog otpora za ljudska prava i osnivača Antifaš-

ističke lige. Žene u crnom, te hrabre aktivistkinje iz cijele Srbije, zaslužile su svako poštovanje i pomoć, i to ne govorim zato što sam iz Hrvatske – to je posve nevažno – nego zato što znam koliko je na Balkanu, a u balkanskoj provinciji naročito, teško ustrajati u nepopustljivoj borbi za ljudska prava, a pri tome ne pristajati ni na kakve kompromise. Zato mislim da treba uvijek iznova ponavljati: „Zaustavite nasilje nad ženama u crnom!“ Kao što je u Hrvatskoj odnos prema organizacijama za ljudska prava mjerla demokracije države, pristojnosti vlasti i civiliziranosti društva – a Hrvatska se time nikako ne može hvaliti – tako je isto i u svakoj zemlji, pa i u Srbiji: iz načina na koji se društvo i država odnose prema ženama i muškarcima što u dostojanstvenoj tišini, odjevene u crno, stoje na ulicama kao žive svjedokinje solidarnosti sa žrtvama i osude zločina, može se iščitati je li društvo zdravo ili nije i određuje li nasilje odnose u društvu ili ne.

A kroz šta ste vi svojevremeno prošli u riječkom Novom listu?

Ni kroz što što bi se, na bilo koji način, moglo usporediti s nasiljem koje, nažalost, trpe Žene u crnom.

Onda ste 2014. odlučili da iz mrtvih vaskrsnete Feral Tribune. U knjizi opisujete fenomen tih novina od početka 1983. godine kao humoriističkog feljtona Nedjeljne Dalmacije, pa sve do gašenja samostalnog nedeljnika 2008. objašnjavajući njegov značaj za vreme u kojem je izlazio, kao i za današnjicu. Da li vam je motiv bio da ljude podsetite na Feral ili da istovremeno ukažete da njegovu aktuelnost?

I jedno i drugo. U to je vrijeme postojao snažan osjećaj da se u javnosti, namjerno ili ne, čini sve kako bi te novine bile zaboravljene, zajedno s porukama i nenadmašnom duhovitošću po kojima smo ih poznavali. Malo je nedostajalo da taj napor i uspije. Feralovci sami nisu



pokazivali namjeru da pišu o vlastitim novinama, pa sam to odlučio učiniti ja. To se pokazalo opravdanim: knjiga je doživjela stanoviti uspjeh i nadam se da neću zvučati neskromno ako ocijenim da je, kako kažete, podsjetila na to koliko je Feral Tribune, i sve ono što simbolizira, aktualan i danas. Neki su knjigu čak nazvali i „feralovskom poviješću Hrvatske“; pa ako u tome ima imalo istine, drago mi je da je ta feralovska povijest napisana. Jer, vjerujte, bila bi zaboravljena, premda su Feralove satire o društvu rekle neusporedivo više od tomova i tomova službene akademske povijesti – a govore i danas.

Knjiga je imala četiri izdanja, a posljednje iz 2018. posvećeno je Predragu Luciću, jednom od osnivača, koji nas je te godine napustio. Za one koji nisu čitali, recite šta je još drugačije u tih 700 stranica, osim posvete, Lucićeve rečenice „Bolje umrijeti od smijeha nego dati život za državu“, zabeležene 1991?

Naslov knjige je „Smijeh slobode – uvod u Feral Tribune“. Objavila ju je Naklada Val iz Rijeke, a urednik Dragan Ogurlić kaže mi da iz knjižara upravo nestaju posljednji primjerci četvrtog izdanja. Počinjemo pripremati i peto. Knjiga je bila dostupna i u Beogradu, a je li još uvijek, ne znam. Nadam se da jest, među ostalim i zato što je veliki beogradski novinar Petar Luković bio suradnik Ferala, kao prvi srpski dopisnik nekih hrvatskih novina – kako to netočno zvuči! – poslije rata 1991. godine. Perine feralovske kolumne „Pero s onoga sveta“ posebna su vrsta protestnog novinarstva, zdravog duha u vremenu ludila. Dakle, knjiga je kronološko-tematski pregled Feral Tribuna, od njegovog prvog izdanja u splitskom tjedniku Nedjeljna Dalmacija, gdje ga je 1983. pokrenuo briljantni splitski satiričar Đermano Senjanović Čićo, do najutjecajnijeg nacionalnog političko-satiričkog tjednika na

području bivše Jugoslavije, što je Feral postao 1993, kada se iz Slobodne Dalmacije osamostalio u samostalni tjednik, širivši svoj utjecaj sve do gašenja 2008. godine. Nastojao sam temeljito obraditi teme kojima se Feral bavio, te žanrove i stil kojima je to činio, i sve to kontekstualizirati u ondašnje vrijeme. Želio sam napisati, doslovno, „uvod u Feral Tribune“, knjigu koja će i onima koji ga nisu čitali moći objasniti taj fascinanti fenomen, novine kakvih Evropa, pa možda ni svijet tih devedesetih godina nisu imali, osim možda pariškog Charlie Hebdoa.

Imali ste mnogo promocija zajedno s feralovcima, Lucićem dok je bio s nama, Borisom Dežulovićem i Viktorom Ivančićem, poznatim kao trio Viva LuDež. Kako je reagovala publika?

Da, bilo je mnogo promocija diljem bivše države, pa su se i one, kao i sve što je vezano uz Feral, pretvorile u neku vrstu minijaturne mitologije, po šumama i gorama, od Vardara pa do Triglava. Na svakoj, ali baš na svakoj, ljudi su pitali uvijek isto pitanje: „Ka’će novi Feral?“ Ako je odgovor na tim promocijama i mogao ostati nedorečen, poslije 10. siječnja 2018, kada je u 54. godini umro Predrag Lucić, on to više nije. Sve što danas još možemo jest citirati Predragovu izjavu koja stoji na samom kraju uvida u Feral: „Kad me ljudi pitaju hoćemo li krenuti iznova i kako pokrenuti neki novi Feral, odgovaram: ljudi, on vam može nastati samo iz potrebe. Ako vidiš svijet oko sebe, ako znaš slova, ako znaš razmišljati, ako se želiš izraziti, kroz bend, kroz kazalište, kako god, pa daj, čovječe, napravi to! Ako želiš novine, ako znaš novinski razmišljati, pa napravi nekakav Feral! Pokušaj! Sumanuto je samo vikati: Johnny, vrati se! Može to možda biti razumljivo, ali je sumanuto. Napravi nešto sam! Bori se! Napravi svoju Azru! Viči! Radi! Ne daj se! Napravi svoj Feral!“

J. M.

Otkaz

Piše: Ivan Jovanović, novinar



Pomislićete – kolumna se bavi pitanjima zaposlenih u kulturi? Ili socijalnim dešavanjima vezanim za istu? Niste ni bliže ni dalje istini, bar u sadržajnom smislu. Što se tiče leksikologije, naslov je delimično tačan – tema jesu otkazi, ali, formativno, u javnom, intelektualnom i umetničkom prostoru. Dakle, bavim se „kulturom otkazivanja“ znanom u engleskom originalu kao „cancel culture“

Ova, kako je definišu, savremena forma antičkog ostrakizma nastaje u vreme „Me Too“ pokreta koji je ogolio seksualno zlostavljanje u Holivudu, ponajviše heteroseksualno iako se, baš ovih dana, sudi Kevinu Spejsiju za uznemiravanje muškaraca. S prvobitnom idejom ovog pojma svako bi se složio – zvezde, bilo oni glumci, reditelji ili producenti, ne zaslužuju boravak u javnom prostoru niti slavu pošto su svojim delima obmanuli javnost i, koristeći poziciju moći, izvršili krivična dela. Dakle, i više nego dovoljno razloga za kolektivni bojkot čak i onih čije smo filmove i lik obožavali. Problem nastaje u trenutku kada se proces odstranjivanja uperi na svaku osobu sa čijim se mišljenjem ne slažemo. A pogrešna interpretacija dostiže svoj pik upravo u trenutku kada mislimo da je svet dovoljno zreo i promišljen i neće ponoviti greške 20. veka i, pored individualnog, uvesti i kolektivnu krivicu.

Čak i za ono što se desilo i nastalo u prethodnim vekovima. *Cancel culture* je širila svoje delovanje sa osuđenih zlostavljača na političare suprotnih mišljenja (sleva, desna, liberalne i konzervativne strane), pa javne ličnosti (podložne kritici, ali ne i javnom sramoćenju i blaćenju uz pomoć kampanja), da bi se ova fora sada spustila na nivo socijalnih mreža, gde ćete proći kroz virtuelnog „toplog zeca“ ukoliko kažete nešto što se protivi većinskom mišljenju. Da ne bude zabune, pod ovim ne računam antinaučne tvrdnje o vakcinama, ravnoj Zemlji ili kornjači koja drži istu tu ploču. Mislim na argumentovano pravo na drugačiji stav.

No, sve navedeno može se nekako i svrstati u labavu ili manje labavu slobodu govora (ukinutu zdušnom primenom „kulture otkazivanja“) dok nismo došli do otkaza kulturi i umetnosti zbog trenutne političke situacije. Biću precizniji – pozivima da se otkazu Puškin, Čehov, Bulgakov zato što je Rusija napala Ukrajinu.

Kao što ovi pisci nemaju ama baš nikakve veze sa sadašnjim geostrateškim dešavanjima (neki od njih nisu ni živeli u trenutnim okvirima Rusije) tako ni njihova dela nemaju ama baš nikakve veze sa opsadom Avzostala, osvajanjem Donjeka ili sankcijama vezanim za naftu. No, kada počnu zdušne kampanje protiv nečijeg posta na Fejsbuku ili tvita, ne čudi ni zabrana nastupanja pripadnika Boljšoj teatra ili poziv za bojkot ruskog reditelja Kirila Srebrenikova u Kanu zato što je Rus iako je samom reditelju zabranjeno napuštanje Rusije zbog društvene kritike prisutne u njegovim delima.

Na kraju, dolazimo na teren naše ostrasćene bipolarnosti – kao da i sami nismo prošli kroz ratnu golgotu pre 20 i kusur godina i ništa nismo naučili iz iste. Ovde su polemika, uvreda, agresija i razmena mišljenja gotovo izjednačene u isti pojam i pojačane novim podelama na „proruse“ i „prozapadne“. Bilo bi dobro kada bismo „kenselovali“ kulturu svojeglavosti i usvojili kulturu razumnog mišljenja i različitosti. Možda postanemo globalni primer pravog sagledavanja stvari i učenja iz bliske prošlosti. Ali to su tek pusti snovi.